

Kolm sisult, meeleolult ja põhilaadilt erinevat balletti. V. Burmeister näitas

end nende lavastamisel suure diasooniga meistrina. Kõigil neil — «Chopiniana», «Boleero», «Straussiana» — on üksteisega meeleolult ja ka väljendusvahenditelt vähe ühist, ent ometi moodustavad nad koos tore-dat terviku.

Balletiõhtu kohta võiks öelda, et see on läbinisti noorte õhtu, kusjuures lavastaja valmistab lühikese ajaga ette mitu solistide koosseisu ja rakendas mõnda noort julgesti ka neile seni katsetamata žanris. Meil ei õnnestunud kahjuks näha Tiit Randviiru «Boleero» keskse, läbinisti karaktertantsu osas, kuid täiesti selge on, et selline ülesanne laieneb tantsija väljendusvahendite paletti. Etenduste käigus debüteerivad ja debüteeris rida noori üsnagi nõudlikes osades (Tamara Koptelkova ja Larissa Lazareva «Straussiana», Endrik Kerge kõrgis kolmes balletis jne.). Eriti tähtis on see, et loominguilisteks ülesanneteks on leitud koht peaaegu kogu balletirühmale.

Kas oli õigustatud V. Burmeisteri «Chopiniana» koreograafiline lahendus? Ollakse ju harjunud samastama «Chopiniana» selle esimese, M. Fokini poolt seatud ja klassikaliseks saanud lavastusega. Ka seekord venas V. Burmeister, et ta julgelt öeldud uus sõna on põhjendatud, eriti peaosaliste partiide kujundamisel. V. Burmeister on oma kompositsiooni luues lähenedes Chopinile suure peenetundelisuse ja muusika sügava mõistmisega, olgu-gi et üksikutes kohtades (rühmatantsus) pole see tal täiel määral õnnestunud. Nappide võtetega on ta osanud edasi anda muusikas käikevat meeleolu. Chopini nootüürnide, valsside ja masurkade pooltoonide maailm, romantiline poeetilisus, mõne vihje sügavate tunnete väljendamine, kõik see pääseb toredasti mõjule. V. Burmeisteri «Chopiniana» on läbinisti romantiline jutustus kunstniku unistustest ja nägemustest. Kui õhuline, läbinisti lüüriline on naiskangelase kujul liikumine, ta toimub vaevalt märgatavate tõstete ja pas'odega, sujuvalt ja nõtkelt. Ballettmeisteril peab olema suurt meisterlikkust, et luua niivõrd vaerskelt ja kaudselt mõjuvat kompositsiooni, nagu «Etüüdi» op. 25 nr. 7 või «Prelüüdi» nr. 7 muusika järgi seatud tantsud. Selle mõjulepääsemine nõuab aga samasugust meisterlikkust ka baleriinilt, mida näitavadi Helmi Puur ja Tiit Randviir. Mõlemad osatäitjad suhtuvad loodavasse kujusse erinevalt. H. Puur on soojem, lüürilisem. T. Randviir ebamaiselt õhuline. Võib nii ja teisiti, mõlemad on õigustatud. Samal ajal on nad mõlemad «skulptuurised», iga liigutus on viimistletud, nende tehnikat nagu ei märkagi.

Meeskangelase osa on koreograafiliselt vähem nõudlik, aga sellele vaatamata on ta ju novelli keskne kuju. Endrik Kergele oli see esimene debüüt «Estonia» balletisolistina. Partnerina oli ta hea, puudu jäi aga poeedi kujusse sisseelamisest. Selles suhtes rahuldab enam Verner Loo, kuid mõlemalt tahaks hüpates suuremat tehnilist kindlust.

Tantsurühma koreograafilises seades tundub aga, nagu oleks lavastajal jäänud kohati vajaka leidlikkusest. Natuke palju on ühesuguseid tantsuliigutusi (näit. arabeske), kuigi muusika võimaldab siin suuremat mitmekesisust. Võib-olla et rühma tantsuliikumise ebaühtlus (vähemalt mõlemal nähtud etendusel, 2. ja 8. jaanuaril) valesides nr. 11 ja nr. 1 süvendas seda tunnet. Väga hea ja paljutootav on valse nr. 7 algus, solisti ilmumine ja tants. Ka rühma tulekuks leidis lavastaja sobiva liikumisjoonise kuid edasi kaotab tants muusikaga samaväärse kontsentreeritud väljenduslikkuse. Val-

Poesia, itu ja huumori

balletinovellid

Kolm balletti RAT «Estonias»

uues rüüs ja meeleolus. Juba üle kolmekümne aasta on see «pealetükki-va rütmiga» teos üks populaarsemaid sümfoonilisi kontserdipalasis. Tõuke «Boleero» loomiseks sai Ravel 1927. a. tantsija Ida Rubinsteinilt, kellele ta pühendaski muusika, mida korduvalt on kasutatud balletina.

V. Burmeisteri «Boleero» erineb helilooja kujutluses mõlkonud programmist. Raveli kavatsuse järgi oli balleti süües üsna palju «karmenlikku»: vabrikust väljuvad töölisel, neid ja noormehed. Tegevus hargneb ühe tantsijanna ümber, kahe tema austaja vahel (üks neist on toredoor) puhke armukadedussteen. Kuid teatavasti esiettekandel Pariisis Grand Operas toimus tegevus teistsuguses plaanis — kõrtsis koondub tantsiva tütarlapse ümber üha uusi külastajaid.

«Estonia» laval näemegi midagi viimase taolist — tantsivat tütarlast, kaht ta austajat ja nendega seltsivaid mehi. Neiu on tegevuse tähepanu keskuses, ta valitseb käskijanna-teda ümbritsevate meeste üle, vaevalt märgatava pilgu, liikumisest-tiga «juhib» ta oma saatjaskonda. Kahtlemata on ka selline lahendus õigustatud, kuigi Riias paar aastat tagasi nähtud Raveli originaalsüüeele tuginev etendus jättis vahest siiski tugevama mulje. Kuid see on lõpuks maitse asi. «Estonia» lavastuses on kõik selge, rütmikas, pingeline. Ülesehituselt on «Boleero» huvitav, kuigi lihtne. Siin on iga sammul tunda ballettmeisteri leidlikkust. Tumedal foonil, nagu pimedusest kerkib esile tantsijanna ning järk-järgult ilmub ta lähedusse üha rohkem ja rohkem partnereid. Tantsujuoni ise on mitmekesine, liikumine eht hispaaniaalik, rajanedes peidetud temperamendil, meestantsijatel aga sünkopeeritud, nagu peosalist saatvale rütmile toetuv. Suurepärase on Ülle Ulla. Kui palju on temas ehtsat sisemist pinget, ei ühtki liigset ega tühja liigutust, ei mingit vihjet vulgaarsusele, kuhu oleks selles osas kerge libastuda! Osatäitja mõjub pehmelt ja naiselikult. Tehniliselt on Ü. Ulla laitmatu, painduv ja kerge.

Meesrühma osa on «Boleeros» suur ja nõudlik. Täit puhtust ja ühtlust pole veel saavutatud. Tahaks meesrühmalt ka rohkem sisseelamist osases, temperamendi peegeldust näoilmes.

Pärast «Chopiniana» ja «Boleero» tekib tunne, nagu oleks kõik juba ära öeldud ja nagu ei saakski enam lisada midagi uut ja huvitavat. Ometi aga annab V. Burmeister viimases balletis midagi sellist, mis mõjub pingest vabanemisena pärast kaht eelnevat. Kui «Chopiniana» oli puhtklassikaline, sügavalt poeetiline, «Boleero» aga rahvuslik, tugevalt emotsionaalne, siis «Straussiana» oma huumori ja äärmiselt vaheldusrikka tegevusega on nagu toredaks ja lõbusaks finaaliiks. Siin ilmneb V. Burmeisteri talent hoopis uuest küljest. «Straussiana» tegevus kulgeb lakkamatult tantsulises liikumises, igale osatäitjale on lavastaja leidnud oma kuju ja vastava karakterse liikumise. Lõbusus saavutatakse kõige erinevamate vahenditega kujud karakteri, nende käitumise, olukorra koomika ja heameitselise, tagasihoidliku buffonaadiga (stseenid vargapoisiga). Tegevustikku on põimitud mitu konfliktit, mis

Kas ongi «Straussiana» peategelast? Arvame, et mitte, sest igapähele on siin kas suurem või väiksem osa, kuid «statiste» ja tarafaretset «balletirühma» selles balletis polegi. Suuremateks osadeks on Armastatu (H. Puur ja E. Joasoo), Näitlejanna (T. Randviir) ja Poeet (V. Loo ja E. Kerge). Kui Helmi Puur oma osas on liigutavalt õrn ja puhas, äratades vaatajas sümpaatiat ja kaastunnet (ka tehnilisest küljest on ta laitmatu), siis tundub, et Eike Joasool polnud ilmselt selge kuju olemus. On tervitatav, kui erinevad näitlejad käsitlevad üht ja sama osa erinevalt. Kuid antud juhul ei taba E. Joasoo veel kuju karakterit. Ka tantsib ta, nagu öeldakse, muusikast mööda. Ja kui poleks võimalust olnud samas osas jälgida H. Puuri, võinuks arvata, et tege-mist on lavastaja halva seadega. «Sarmikas, kerge ja puhas oma tantsus on Näitlejanna nõudlikus osas Tiit Randviir. Selle kuju karakteriseerimise väljendusvahenditeks on lavastaja kasutanud üsnagi tabavalt laia joonega ja tugeval tehnikal põhinevaid võtteid, ja seda nii soolo- kui ka paaritantsus.

Poeedi osa ei ole koreograafiliselt eriti rikkalikult välja joonistatud, kuid mänguliselt, eriti aga partnerina pakub ta küllaltki palju. Poeedi ümber tekibki konflikt kahe naise (Armastatu ja Näitlejanna) vahel. Nii V. Loo kui E. Kerge täidavad oma ülesanded täiesti sobivalt. Siin suutis noor ballettiartist E. Kerge õigesti tabada antud kuju iseloomu ja psühholoogiliselt tõtruult rõhutada ta kahevahel olekut lõppstseenis.

Palju elevust tekitab Liisa Leetma poolt kehastatud kasvatajanna kuju. Esmakordselt nägime teda humoristlikus, satiiriliste sugemetega osas, ja peab tunnustama, et nii mänguliselt kui ka tantsuliselt võitis ta teenitult vaatatajaskonna poolehoidu. Hästi olid seatud ja ka esitatud tema «kasvandike» tantsud (A. Rütel ja T. Mõtus, H. Ojalo ja R. Tiitus) — jällegi toredas humoristlikus plaanis. Sädelev ja üht-aegu vägagi väljendusrikas on väike armastustseenike suveata ettekandja ja ta armastatu vahel. Selle elurõõmust ülekeeva polka esitasid suure tehnilise kindluse, kerguse ja veetlevusega A. Leis (samuti A. Rütel) ja D. Sur.

Ilmar Silla lausa üllatas oma näitlejameisterlikkusega pankuri väikeses, kuid ilmekas osas. Ta lihtsalt elas selles humoorikas kujus algusest lõpuni. Humoristlike tüüpide galeriis oli häid saavutusi ka S. Nõmmikui (ohvitser), A. Bomet (vargapoiss), A. Hansenil (junkur) jt.

Ka «Straussiana» puhul ei saa kahjuks orkestrist palju rõõmustavat ütelda. Vähe oli straussilikku sädelevust (ja seda juba avamängust alates), hoogu ja südamlikkust. Lisaks sellele häiris ka intonatsiooniline ebapuhtus (see esines ka «Boleeros», eriti 8. jaanuaril).

Mida ütelda lavakujundusest, sellest, mida me öieti «näeme» laval? Esi-meses kahes balletis — peaaegu mitte midagi. Ja ometi, kui palju meeleolu loovad suure maitsega lae alla laotatud kimp roose «Chopinianas» ja üksik latern «Boleeros» (mõlemal puhul tumedal põhjal). Lava muutub õhuliseks ja suureks ning toob reljeef-selt esile tantsijaid. Samas stiilis, kuigi hoopis konkreetsemal kujul, on lavakujundus lahendatud «Straussianas» — nurgake Viini suveaial on antud ker-

nagu ei markagi.
Meeskangelase osa on koreograafiliselt vähem nõudlik, aga sellele vaatamata on ta ju novelli keskne kuju. Endrik Kergete oli see esimene debüüt «Estonia» balletisolistina. Partnerina oli ta hea, puudu jäi aga poeedi kujusse sisseelamisest. Selles suhtes rahuldab enam Verner Loo, kuid mõlemalt tahaks hüpates suuremat tehnilist kindlust.

Tantsurühma koreograafilises seades tundub aga, nagu oleks lavastajal jäänud kohati vajaka leiðlikkusest. Natuke palju on ühesuguseid tantsuliigutusi (näit. arabeske), kuigi muusika võimaldab siin suuremat mitmekesisust. Võib-olla et rühma tantsuliikumise ebaühtlus (vähemalt mõlemal nähtud etendusel, 2. ja 8. jaanuaril) valsisides nr. 11 ja nr. 1 süvendas seda tunnet. Väga hea ja paljutöötav on valsi nr. 7 algus, solisti ilmumine ja tants. Ka rühma tulekuks leidis lavastaja sobiva liikumisjoonise kuid edasi kaotab tants muusikaga samaväärse kontsenteeritud väljenduslikkuse. Valsi nr. 11 keskmises osas on vähe kasutatud muutust muusika meeleolus, siin tekib kohati tühik. Tundub, et «Prelüüdi» nr. 7 tempo on liiga aeglustatud. Tervikuna pakub aga «Chopiniana» sügavat elamust.

Kahjuks põlnud orkester (dirigent K. Raudsepp) seekord oma ülesannete kõrgusel. Enamasti kõlas muusika kõik ühes plaanis, vähe nüansseeritult. Sageli jäi ettekandes puudu Chopinile nii omasest nõtkusest, hingestatusest.

Raveli «Boleerot» peetakse heliloomingulise meisterlikkuse imeks. Haruldase mõjuvusega kordub üks ja sama iseenesest lihtne viis, kuid iga kord

ka rohkem sisseelamist osasse, temperamendi peegeldust näoilmes.

Pärast «Chopinianat» ja «Boleerot» tekib tunne, nagu oleks kõik juba ära öeldud ja nagu ei saakski enam lisada midagi uut ja huvitavat. Ometi aga annab V. Burmeister viimases balletis midagi sellist, mis mõjub pingest vabanemisenä pärast kaht eelnevat. Kui «Chopiniana» oli puhtklassikaline, sügavalt poeetiline, «Boleero» aga rahvuslik, tugevalt emotsionaalne, siis «Straussiana» oma huumori ja äärmiselt vaheldusrikka tegevusega on nagu toredaks ja lõbusaks finaalliks. Siin ilmneb V. Burmeisteri talent hoopis uuest küljest. «Straussiana» tegevus kulgeb lakkamatus tantsulises liikumises, igale osatäitjale on lavastaja leidnud oma kuju ja vastava karakterse liikumise. Lõbusus saavutatakse kõige erinevamate vahenditega kujude karakteri, nende käitumise, olukorra koomika ja heamaitselise, tagasihoidliku buffonaadiga (stseenid vargapoissiga). Tegevustikku on põimitud mitu konfliktset liini, mis leiavad selgepiirilise käsitluse ja lahenduse. Kõik on mõistetav ilma kavaleheta. Ja ometi on tegevus pidev «Straussiana» mõjub realistliku pildikesena möödunud sajandi Viini suvealast. Just elulisus, loomulikkus teevadki selle lavastuse meile nii lähedaseks.

Koreograafiliselt on siin mängus hoopis teistsugused väljendusvahendid kui eelnevas kahes balletis. Kui mitmekesine on siin klassikalise tantsu tehnika arsenal! Suured piruetid ja tuurid-fueteed «Polkas», topeltõhutuurid kolme kavaleri tantsus jne. Iga liikumine, iga pas räägib alati midagi konkreetset, ja on seetõttu mõtestatud.

Humoristlike tüüpide galeriis oli häid saavutusi ka S. Nõmmikul (ohvitser), A. Bommel (vargapoiss), A. Hansenil (junkur) jt.

Ka «Straussiana» puhul ei saa kahjuks orkestrist palju rõõmustavat ütelda. Vähe oli straussilikku sädelevust (ja seda juba avamängust alates), hoogu ja südamlikkust. Lisaks sellele häiris ka intonatsiooniline ebapuhtus (see esines ka «Boleeros», eriti 8. jaanuaril).

Mida ütelda lavakujundusest, sellest, mida me õieti «näeme» laval? Esiimeses kahes balletis — peaaegu mitte midagi. Ja ometi, kui palju meeleolu loovad suure maitsega lae alla laotatud kimp roose «Chopinianas» ja üksik latern «Boleeros» (mõlemal puhul tumedal põhjal). Lava muutub õhuliseks ja suureks ning toob reljeefilt esile tantsijaid. Samas stiilis, kuigi hoopis konkreetsemal kujul, on lavakujundus lahendatud «Straussianas» — nurgake Viini suvealast on antud kergete, üksikute detailidega. Igatahes on see dekoratsioonide ja kostüümide autori Eldor Renteri järjekordne loominguiline võit. See on ka näide sellest, kui võrd oluline on tihe kontakt kunstniku ja lavastaja vahel. On tervitatav, et ka balletis, žanris, mis nõuab suurt lava, hakatakse «Estonias» kasutama «kergendatud» lavakujundamise võtmeid.

Lühiballettide õhtul on teenitult suur ja kindlasti ka püsiv menu. Kas ei peaks «Estonia» mõtlema ka lühiooperite õhtule? Leidub ju maailma ooperiliteratuuris selleks küllaltki ehtsaid pärle.

N. Kurvits,
A. Tamarkin